

الگوهای ارتباط و تعامل خانواده در سیره عملی حضرت زهرا سلام الله علیها
صفیه جعفرپور، حدیقه جهان بخشی، لیلا روحی
حوزه علمیه خواهران زینبیه میانه

چکیده

از مهم ترین شیوه های تعلیم و تربیت، روش الگوگیری است؛ زیرا شخصیت الگو، در محور رشد و هدایت های اخلاقی تربیتی قرار می گیرد و در شکل گیری رفتار تربیت شونده، آثار زیادی به جای می گذارد. سیره حضرت فاطمه سلام الله علیهم از یک سو به جهت انتساب ایشان به عنوان دختر پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم، همسر امامت و مادر ولایت و از سوی دیگر برجستگی های شخصیتی که در وجود ایشان دیده می شود، ایشان را به عنوان یک الگو مطرح می سازد، حائز اهمیت است. هدف از این نوشتار بهره گیری از سیره عملی حضرت زهرا (س) برای ارتباط و تعامل بهتر در خانواده می باشد. یافته های تحقیق که مبتنی بر روش توصیفی- تحلیلی است، نشان داد که حضرت فاطمه سلام الله علیهم در طول دوران رسالت پشتیبان پدر بودند برای همسر همراه خوبی در راه اطاعت خداوند بوده و در تربیت فرزندان از روش های مثل شخصیت دهی به فرزندان، رعایت عدالت و بازی... استفاده کرده است که از اصول مهم تربیتی می باشد.

واژگان کلیدی: فاطمه (س)، الگوی تعامل، سیره، خانواده

مقدمه

از منظر اسلام، خانواده سنگ بنای جامعه انسانی است؛ جامعه ای که برای تداوم بقا، رشد و شکوفایی و نیل به اهدافش، نیازمند یک نظم هنجاری است و اساس این نظم هنجاری با تشکیل خانواده، برای جامعه مهیا خواهد شد؛ اصیل‌ترین نیازهای انسان تنها در محیط خانواده تامین می‌شود، زیرا در این محیط است که نیاز تکوینی فرزند به پدر و مادر و نیاز مستقیم زن و شوهر به یکدیگر و نیازهای جنسی و عاطفی آن‌ها به وسیله یکدیگر تامین می‌شود. زندگی خانوادگی، صرفاً با حضور در خانه یا خانه داری یا انجام چند فعالیت دسته جمعی محقق نمی‌شود؛ بلکه واقعاً زمانی تحقق می‌پذیرد که با مبادله اندیشه‌ها، احساسات، بحث و گفت و شنود همراه شود. برقراری ارتباط موثر در خانواده، به تقویت پیوندهای عاطفی بین اعضای خانواده کمک می‌کند. وقتی اعضای خانواده با هم به طور موثر ارتباط برقرار می‌کنند، احساس نزدیکی و صمیمیت بیشتری بین آن‌ها ایجاد می‌شود. این امر، به ایجاد احساس امنیت و حمایت در خانواده کمک می‌کند. خانواده حضرت فاطمه سلام الله علیها نمونه بارز خانواده متعالی در اسلام می‌باشد که تمام پیوندهای آن به درستی شکل گرفته‌اند و خشت خشت آن با آرامش بنا شده است. سیره و سبک زندگی حضرت فاطمه (سلام الله علیها) که از یک سو به جهت انتساب ایشان به عنوان دختر خاتم پیامبران (صلی الله علیه و آله و سلم)، همسر امامت و مادر و لا یت و از سوی دیگر برجستگی‌های شخصیتی که در وجود ایشان دیده می‌شود و ایشان را به عنوان یک الگو مطرح می‌سازد، حائز اهمیت است. بنا به فرموده حضرت ولی عصر (عجل الله فرجه الشریف) که مادرشان، حضرت فاطمه (سلام الله علیها) را به عنوان الگویی برای خود معرفی می‌نمایند؛ سیره حضرت در ابعاد مختلف فردی و اجتماعی هر چند به صورت اندک در تاریخ آمده است، اما توجه به هر کدام از وقایع نقل شده، از زاویه‌های مختلف اعتقادی، اخلاقی و عملی، ابعاد مختلفی از زندگی این شخصیت را برای ما آشکار می‌سازد که در این پژوهش به سیره عملی ایشان در مورد ارتباط و تعامل در خانواده اشاره شده است.

پیشینه پژوهش

محققان در حوزه مباحث سیره عملی حضرت زهرا (س) به نگارش‌های متعددی دست زده‌اند. مقاله «الگوهای رفتاری حضرت زهرا (س) در خانواده» نوشته سید مهدی سیدی (۱۳۹۱) در این مقاله سعی شده حضرت فاطمه زهرا (س) به عنوان الگویی نمونه برای خانواده‌ها به ویژه خانم‌ها معرفی شود و رفتار و خصوصیات حضرت در شش بخش بیان شده است. مقاله «الگوی فاطمی حضرت زهرا (س) در زندگی خانوادگی» نوشته حجت الاسلام روح الله توحیدی (۱۳۹۸) مطالبی از مهم‌ترین اصول سیره ی عملی آن بانوی ارجمند را در سه بخش؛ دوران زندگی با پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) و به عنوان فرزند ایشان؛ دوران زندگانی با حضرت علی (علیه السلام) در جایگاه همسر آن امام همام و دوران زندگانی با فرزندان ایشان و در مقام یک مادر مورد بررسی قرار می‌دهد. مقاله «سیره ی سیاسی حضرت زهرا (س) در مقام انسان کامل» نوشته نعمتی پیرعلی دل آر (۱۳۸۷) رشد و تربیت را در ادوار مختلف زندگی برای تربیت فرزند در سیره ی عملی حضرت زهرا بررسی کرده است.

مقاله «تربیت کودک در سیره حضرت زهرا (سلام الله علیها)» نوشته رشید پور ابوالقاسم (۱۴۰۰) با الگوگیری از سیره ی عملی حضرت زهرا (س) به بررسی نقش زنان در اقتصاد خانواده

پرداخته و سیره ی عملی ایشان را در مدیریت اقتصاد خانواده از ۴ منظر قبل ازدواج، زمان ازدواج، بعد ازدواج، عبادات و انکار مورد بررسی قرار داده است.

مقاله « اصول پرورش فضائل اخلاقی در فرزندان بر مبنای سیره ی تربیتی حضرت زهرا (س) » نوشته شهریار روح الله (۱۳۹۷) به واکاوی سیره ی تربیتی حضرت زهرا (س) پرداخته تا اصول پرورش فضائل اخلاقی در فرزندان را از دیدگاه ایشان تبیین کند.

مقاله « زندگی و سیره حضرت زهرا (س) به عنوان الگوی سبک زندگی دینی » نوشته قهرمانی نژاد شایق بهاءالدین (۱۳۹۴) ارائه برخی از مهمترین زوایای زندگی حضرت زهرا (س) به عنوان یکی از مهمترین الگوهای سبک زندگی دینی به خصوص در میان شیعیان و ایرانیان معتقد به مکتب اهل بیت (ص) که همان اسلام ناب است پرداخته است.

مقاله « اثر عبادات در تحکیم روابط زوجین با توجه به سیره ی حضرت زهرا (س) » نوشته نصر آزادانی شهلا (۱۴۰۰) در این پژوهش سعی شده با عنایت به زندگی سراسر نور حضرت فاطمه (س) که مبنای آن برگرفته از قرآن کریم و سیره ی پدر بزرگوارش بوده است، به راه کار عملی رفع یا کم کردن این گونه ناهنجاری ها در کانون خانواده اشاره شود

مقاله « حضرت زهرا (س) و الگوگیری در مسیر تربیتی و آموزش دانش آموزان » نوشته طیبه ساعدی دزکی (۱۴۰۰) محقق بررسی خود را با مروری بر مفهوم سیره خانوادگی حضرت زهرا (س) آغاز نموده و در گام بعد تمرکز خود را بر بازشناسی الگوها و سازه های تربیتی قرار داده است.

مقاله « الگوگیری از سیره ی خانوادگی حضرت زهرا (س) جهت برقراری پیوند بین نسل ها » نوشته فاطمه صفائی، کوروش نوزری (۱۳۹۶) هدف پژوهش حاضر، بررسی سیره ی خانوادگی حضرت زهرا (س) می باشد.

مقاله « آیین همسررداری در سیره ی حضرت زهرا سلام الله علیها » نوشته مریم اکبری (۱۳۹۸) قصد محقق از انتخاب این موضوع با توجه به مشکلات جامعه، استفاده از سیره ی عملی و رفتاری در آئین همسررداری حضرت زهرا (س) میباشد که در قالب دو فصل مصادیق عینی و مصادیق عملی تهیه شده است.

کتاب « فاطمه از نگاه علی » نوشته محمد محمدیان (۱۳۹۳) ابتدا به بیان علت نامیده شدن آن بانوی بزرگوار به فاطمه و معنای این اسم پرداخته شده و محبوبیت ایشان نزد خداوند بیان شده است، آن گاه به سروری ایشان به زنان عالم در این جهان و جهان باقی اشاره شده و در ادامه نگارنده از منظر امام علی (ع) به معرفی شخصیت همسر گرامیشان و چگونگی ازدواج آن دو با هم و نیز گوشه هایی از زندگانی آن دو در کنار هم را توصیف نموده است.

کتاب « فاطمه، اسوه بشر » اثر حضرت عبدالله جوادی آملی (۱۳۹۸) این کتاب شامل پنج بخش است. ستودن فاطمه زهرا (س) همواره از بحث ها و موضوع های محوری در سخنان و آثار آیت الله جوادی عاملی است که در فرصت های مختلف به آن پرداخته شده است.

1. مفاهیم شناسی عناصر محوری

1-1. خانواده

واژه «خانواده» در فرهنگهای لغت فارسی مترادف و به معنای اهل خانه، اهل بیت، طایفه، خاندان، دوده، دودمان و تبار به کار رفته است. (نفیسی، 1355، ذیل خاندان و خانواده، خیام)، نهاد خانواده یکی از اصیل-ترین و قدیمی-ترین نهادهایی است که اجتماع بشری آن را تجربه کرده، اگر سر منشأ و فلسفه وجودی تشکیل نهادها را نیازهای « ساخت یافته » بدانیم به یقین،

خانواده نهادی است که یکی از طبیعی-ترین و پایدارترین نیازهای انسان را به صورتی ساخت یافته و تعریف شده تأمین می-کند. نیاز به آرامش و سکون و استراحت یکی از مهم-ترین نیازهای انسان است که خداوند متعال با آفرینش زوج و جفتی در کنار انسان، این نیاز او را برآورده کرد و برای اینکه ساز و کار ارضای این نیاز قاعده-مند باشد یک راه را مجاز دانست و آن نهاد «خانواده» است. (کوهساران و همکاران، 1396: 1-19)

2-1. سیره

واژه «سیره» را به نوع حرکت و شیوه جریان داشتن و یا به عبارتی نوع، سبک و شیوه رفتار و کردار تعریف کرده‌اند. (ابن فارس، احمد بن فارس، 1363، ج 3، ص 120-121) «سیره» در اصطلاح دینی به معانی طریقه، روش و رفتار و اخلاق عملی به کار رفته است. چنان‌که علامه طباطبایی در تفسیر المیزان از سیره، با عنوان نوع خاص رفتار و عملکرد انسان تعبیر می‌کند. (سیدمحمدحسین طباطبایی، 1375، ج ۱۶، ص ۱۷۸)

2. الگوهای تعامل با خانواده در سیره عملی حضرت زهرا (س)

قرآن کریم، رسول گرامی اسلام (ص) را الگوی شایسته و اسوه حسنه مؤمنان معرفی کرده است، در این الگوگیری فرقی میان زن و مرد نیست. (احزاب: 21) پیامبر (ص) خود در سخنانش، فاطمه (س) را از وجود خود می‌داند و بارها در جمع مؤمنین می‌فرماید: فاطمه پاره تن من است. (مجلسی، 1403ق، ج 43، ص 23) وجود فاطمه (س) از وجود رسول خدا (ص) جدا نیست و سیره او جلوه دیگری از سیره پیامبر است، پس فاطمه (س)، ادامه راه و سیره رسول خدا (ص) در همه زمینه‌هاست از جمله بندگی خدا، تقوا و عبادت، حجاب و عفاف و...، اما آنچه در زندگی کوتاه حضرت، برای اسوه پذیری خاص زنان از ایشان بیشتر مبتلور شده است سیره حضرت، در عرصه خانواده و همسردهی و تربیت فرزندان است. بنا به فرموده حضرت ولی عصر (عجل الله فرجه الشریف) که مادرشان، حضرت فاطمه (سلام الله علیهم) را به عنوان الگویی برای خود معرفی می‌نمایند؛

(مجلسی، 1403ق، ج ۵۳، ص ۱۷۸)

علاوه بر آن‌که جنبه‌هایی از شخصیت ایشان که به شؤون انسانیت باز می‌گردد، الگویی برای تمامی انسان‌ها اعم از زن و مرد است.

2-1. تعامل حضرت زهرا سلام الله علیها با پدر

حضرت فاطمه ی زهرا سلام الله علیها به عنوان عنصر اصلی «شجره طیبه» که در روایت امام باقر علیه السلام آمده، نقش محوری و مسئولیتی عظیم در تاریخ اسلام به عهده داشته است. ایشان در سخت‌ترین شرایط زندگی پیامبر صلی الله علیه و آله به عنوان همراه و یاور پدر، به وظایف خود به خوبی عمل کرده و در پی این حمایت‌ها، در نقش مادری فداکار و محرم اسرار پدر ظاهر شده است. رفتار حضرت فاطمه ی زهرا سلام الله علیها با پدرش، نمونه‌ای از ادب، احترام، و فداکاری است که همواره در تاریخ اسلام درخشان و الگو برای نسل‌های آینده باقی خواهد ماند. (انصاری، 1383، ص 9)

از دلداریه‌های حضرت فاطمه (س) به پیامبر (ص) و دلجویی از ایشان، به سبب دشواری‌های دعوت نیز، گزارش‌های فراوانی موجود است. چنانکه روزی ابوجهل و برخی از مشرکان مکه

پیامبر(ص) را آزار دادند و هنگام نماز، محتویات شکم (زهدان) شتر را بر او ریختند. ابن مسعود به فاطمه(س) خبر داد و حضرت(س)، با اینکه دختر کوچکی بود، به سرعت به مسجد الحرام رفت ، پیامبر(ص) را تمیز کرد و ابو جهل و اطرافیان او را به سختی سرزنش کرد. (مجلسی، 1403، ج 18، ص 187 و 209)

همراهی و هم‌رزمی فاطمه صلی الله علیه و آله در مواقع گوناگون باعث نجات و سلامت پدر می شد. چنانکه سهل بن سعد ساعدی نقل می کند روزی پیامبر صلی الله علیه و آله در حالی که دندانهای پیشینش را شکسته و کلاه خود بر سرش خورده بودند و بدن و لباس آن حضرت غرق خون بود؛ بر فاطمه وارد شد. فاطمه با کمک علی علیه السلام که آب در سیر داشت و بر زخمهای پیامبر می ریخت پدر را شستشو می داد، اما هر چه می شستند نه تنها خون بند نمی آمد، بلکه بیشتر می شد. فاطمه قطعه حصیری را سوزاند و خاکستر آن را بر زخمهای پدر گذاشت تا آنکه خون قطع شد. (همان، ج 20، ص 31)

برخورد فاطمه (سلام الله علیها) با پدر برخوردی مؤدبانه و بسیار متواضعانه بود بگونه ای که فاطمه پیش از همه در تکریم و تعظیم مقام رسالت سعی نموده. پیشه کمال ادب و وقار در رفتار او مشهور بود. گر چه رابطه این دختر و پدر بسیار عاطفی و سراسر محبت و صمیمیت بود، اما این مانع اظهار احترام نسبت به پیامبر (صلی الله علیه و آله) نمی شد. فاطمه (سلام الله علیها) فرمود: پس از نزول آیه ۶۳ سورة نور - که به موجب آن، مسلمانان از صدا زدن پیامبر(ص) به نام ایشان منع شدند و دستور یافتند از عنوانهایی مانند یارسول الله و یا ایها النبی استفاده کنند - حضرت فاطمه(س) نیز پدرش را یارسول الله خطاب کرد. اما پیامبر(ص) به او گفت که این آیه درباره او و خاندانش نازل نشده و فاطمه(س) می تواند او را «پدر» صدا کند که پروردگار از آن خشنودتر خواهد شد. (همان، ج 43، ص 33)

دختر پیامبر (صلی الله علیه و آله) از نظر لباس و مسکن و لوازم زندگی و زیور آلات زنانه با کمترین می سازد. فاطمه (سلام الله علیها) بر خلاف زنان دیگر لذت را در ترک لذات دنیوی جستجو می نماید. تنها زینت فاطمه (سلام الله علیها) گلوبند طلایی بود که علی(علیه السلام) آن را از سهمیه ای که از بیت المال به او تعلق گرفته بود، برای همسرش خریده بود. پیامبر وقتی آن را بر سینه دخترش دید فرمود: «گفتار مردم تو را فریب ندهد که می گویند دختر محمد است در صورتی که تو زینت شاهانه پوشیده ای. فاطمه(سلام الله علیها) فوراً آن را باز کرد و از بها ی آن بنده ای خرید و سپس در راه خدا آزاد کرد و پیامبر از این موضوع بسیار خوشحال شد. (همان)

از غنیمت جنگی سهم علی (علیه السلام)، دو دستبند نقره و یک پرده خریداری شده بود. پیامبر (صلی الله علیه و آله) وقتی آن را دید نگاه پر معنایی به فاطمه کرد و او در عمق نگاه پدر نگرانی او را خواند و بسیار آزرده شد و اشکش جاری گشت. زیرا پیامبر با او تاکنون چنین برخورد نکرده بود. پیامبر خدا خانه فاطمه را ترک کرد. فاطمه فوراً پرده و دستبند را باز کرد و به فرزندان داد و گفت آن را خدمت جدتان ببرید و سلام من را به او برسانید و بگویید آنها را صرف هر کاری که می خواهید بنمایید. وقتی سلام و پیام فاطمه(سلام الله علیها) به پیامبر رسید، رسول خدا(صلی الله علیه و آله) حسن و حسین را در آغوش گرفت و بوسید و آنها را در دامن نشاند و نوازش کرد و دستور داد دستبند ها را شکسته و آن را بین «اصحاب صفه» تقسیم کردند و با آن پرده، عده ای برهنه پوشیده شدند. آنگاه پیامبر خدا(صلی الله علیه و آله) فرمود: خداوند فاطمه(سلام الله علیها) را مشمول رحمت خود قرار داد و در ازای پرده، او را به لباس بهشتی و بجای دستبندهای نقره، او را به زینتهای بهشتی بیاراست. (همان، ص 83)

زیبایی بیافرینی و با قیام شایسته به وظیفه‌ای که نسبت به او داری در نزد خداوند معذور باشی که هیچ قوتی نیست مگر از خداوند». (ابن شعبه حرّانی، 1363: 1/263)

تربیت فرزند باید براساس اصل «محبت» باشد، اهل بیت علیهم السلام در تربیت فرزندان خود از اصل «محبت» استفاده کرده، آن را به خوبی اظهار می‌نمودند. این امر، گاه با در آغوش گرفتن فرزند، و گاهی با بوسیدن او نمود پیدا می‌کرد. انس بن مالک می‌گوید: «من هیچ کس را ندیدم که با خانواده خود، از رسول خدا صلی الله و علیه و آله مهربان‌تر باشد.» (ابن کثیر، 1420: 4/612) فاطمه (س) در عشق ورزی و محبت به کودکان می‌تواند بهترین اسوه برای زنان باشد. ایشان در روابط کلامی و محبت آمیز خود با خطاب مهربانانه فرزندان را نور چشمم یا میوه ی دلم صدا می‌کرد. (مهدی نیلی پور، 1394، ص 180)

والدین باید بین فرزندان عدالت را رعایت کنند و اگر بنا به علتی، یکی از فرزندان را بیشتر دوست دارند، نباید علاقه خود را آشکار سازند؛ زیرا فرزندان به این مسأله حساس‌اند و تحمل آن برای‌شان دشوار است. در برخی خانواده‌ها، والدین میان دختر و پسر تبعیض قائل می‌شوند. بدیهی است که این گونه برخوردها، از نظر تربیتی آثار ویرانگری دارد و باید از آنها پرهیز کرد. (یوسفیان، 1362: 145-146)

در برخورد فاطمه (س) با فرزندان نمونه‌هایی از رعایت این اصل مهم تربیتی به چشم می‌خورد. روزی امام حسن (ع) نزد پیامبر (ص) آمد و اظهار تشنگی کرد و از پیامبر (ص) تقاضای آب نمود. رسول خدا (ص) بی درنگ برخاسته، ظرفی برداشت و از گوسفندی که داخل منزل بود، مقداری شیر دوشید و به امام حسن داد. در این هنگام حسین (ع) خواست تا ظرف شیر را از برادرش بگیرد. اما پیامبر به حمایت از امام حسن (ع) مانع گرفتن شیر شد. فاطمه (س) که شاهد این ماجرا بود، به پیامبر گفت: گویا حسن (ع) برای شما عزیزتر از حسین است پیامبر (ص) فرمود: نه هر دو برایم عزیز و محبوبند، ولی چون اول حسن (ع) تقاضا کرد او را مقدم داشتم. (مجلسی، 1403ق، ج 43، ص 283)

سخن فاطمه (س) به رسول اکرم (ص) نشانه اهتمام حضرت در عدالت و عدم تبعیض بین کودکان، قابل تأمل است. فاطمه (س) به قدری به رعایت اصل عدالت معتقد بود که به هنگام دآوری بین آن‌ها نیز این مسأله را رعایت می‌کرد تا مبدا یکی از آن دو رنجیده خاطر شود.

نقل است که حضرت زهرا فرزندان خود را به بازی و مسابقه تشویق می‌کردند و گاهی با آنان به بازی مشغول می‌شدند و با گفتاری شیرین و مادرانه و بالا و پایین انداختن فرزندان خود، آنان را از احساسات پاک مادری سیراب می‌نمودند و به تربیت روحی و پرورش جسمی عزیزان خود عنایت داشتند و گاهی در قالب اشعاری زیبای و ادیبانه معارفی را به آن‌ها منتقل می‌فرمودند. حضرت فاطمه فرزندش حسن را به شتاب بالا و پایین می‌انداخت و می‌فرمود: حسن (جان)! مانند پدرت علی باش و ریسمان را از گردن حق بردار؛ خدای احسان کننده را پرستش کن و با دشمنان و کینه توزان دوستی مکن.

وقتی فرزندش حسین علیه السلام را بازی می‌داد، این گونه می‌فرمود: «انت شبیه بابی لست شبیه بعلی؛ تو به پدر من (پیامبر) شبیهی و به پدرت علی شباهت نداری.» (دشتی، 1375، ص

فرزندان در هر سنی که باشند برای خود شخصیت قائل هستند و دوست دارند در کانون توجه و عنایت باشند. حضرت زهرا فرزندان خویش را از همان سنین کودکی با مسجد مأنوس می‌کرد. به خاطر این روش تربیتی بود که امام حسن مجتبی تشویق می‌شدند ضمن حضور در مسجد، به مواعظ و کلمات پیامبر نیز دقت کرده و بعد از بازگشت به منزل، برای مادر و اهل خانه نقل کنند. به این ترتیب، امام حسن همچون یک خطیب روی متکایی نشسته و سخنرانی می‌کردند و آنچه که از پیامبر فرا گرفته بودند، ارائه می‌دادند. وقتی امیر مؤمنان علی وارد منزل می‌شدند و با همسر خود سخن می‌گفتند، درمی‌یافتند که حضرت فاطمه آنچه از آیات قرآن نازل شده، اطلاع دارند، از ایشان می‌پرسیدند: با اینکه شما در منزل هستید، چگونه به آنچه که پیامبر در مسجد بیان کرده اند، آگاه هستید؟ حضرت جریان امام حسن را به عرض ایشان می‌رساندند که این آگاهی، از ناحیه فرزندان امام مجتبی بوده است. (ابن شهر آشوب، 1376ق، ج 3، ص 389)

یکی از موضوعات اساسی که حضرت زهرا (س) در تربیت فرزندان خود به آن توجه می‌کردند، پرورش بعد پرستش در فرزندان و انجام تکالیف الهی و عبادی بود. امام حسن (ع) در این باره می‌فرمایند: «شبی مادرم را دیدم که تا صبح به عبادت مشغول بود و مرتب مؤمنان و دیگران را دعا می‌کرد، درحالی‌که هیچ دعایی برای خود نمی‌کرد، پس از ایشان پرسیدم: مادر! چرا همان‌گونه که برای دیگران دعا می‌کنید، برای خودتان دعا نمی‌کنید؟ فرمودند: فرزندم! ابتدا همسایه، سپس خانه» (مجلسی، 1403ق، ج 43، ص 81)

3. نتیجه گیری

رابطه اهل بیت (ع) با مردم، رابطه عاشق و معشوق است. دوست باید تمام کمالات را در محبوب خود بیابد و از دریای فیض و معرفت او سیراب شود و محبوب نیز باید آن چه در توان دارد، برای هدایت و سعادت رهروان خود بکار بندد. حضرت فاطمه (س) بانویی است که گرچه برای بروز و تجلی، فرصت چندانی نیافت، اما در همان 18 سالی که از این زندگی دنیایی بهره گرفت، لقب «سیده نساء اهل الجنه» را یافت و این نشان از عمق معنوی است که در وجود این برترین بانوی تاریخ نهفته است. حضرت فاطمه زهرا (س) دخت گرامی بزرگ زنی چون خدیجه کبری است که از نیکوترین و عفیف ترین زنان جهان و نخستین زنی است که به پیامبر ایمان آورد و هر آن چه از مال دنیا در اختیار داشت، در راه پیشرفت اسلام بذل کرد. حضرت فاطمه (س) فرزند نیکو مردی چون محمد (ص) فرستاده رحمت و مغفرت و همسر شیر خدا و مولود کعبه حضرت علی (ع) است. از نقش آفرینی های درخشان فاطمه زهرا (س)، بالابردن فرهنگ جامعه، رشد فکر و اندیشه مردم و دفع مشکلات و شبهات آنان است. آن حضرت از مسایل ساده گرفته تا پیچیده ترین مشکلات را پاسخگو بود و این امر میسر نبود، مگر با احاطه علمی، قوت فکری و همت بلند ایشان. این بانوی بزرگ اسلام، زجر تبلیغ و رنج تعلیم و تربیت را تحمل کرد و چون مشعلی فروزان در راه هدایت جامعه، نورافشانی کرد و با سوختن خود به دل و جان مردم گرمی بخشید و پاسداری از ارزش ها و مفاخر اصیل، مبارزه پیگیر با بدعت ها، جهل، کجروی ها و رکورد جامعه را خط مشی خود قرار داد. از این رو، امت نیز باید هر چه بیشتر به مقام و حقوق رهبر خود آگاه شود و خود را چون شاگردی فروتن در برابر او احساس کند و به دامن او چنگ زند تا

از نقص به کمال و از ضعف به قدرت و از ظلمت به نور برسد.

فهرست منابع

• قرآن کریم

1. ابن شعبه حرّانی، حسن بن علی ابن شعبه، تحف العقول، ج 1، قم: جامعه مدرّسین، 1363.
2. ابن کثیر، اسماعیل، السیره النبویه، ج 4، بیروت: دارالکتب العربی، 1420.
3. افروز، دکتر غلامعلی، کتاب روانشناسی خانواده همسران برتر، انتشارات انجمن اولیا و مربیان، شماره انتشار: 110، چاپ و صحافی سرلک، چاپ ششم پاییز 1382
4. اکبری، مریم، آئین همسرداری، انتشارات نقش و نگار، 1398
5. انصاری، عذرا، کتاب جلوه های رفتاری حضرت زهرا(س)، قم، بوستان کتاب قم، چاپ دهم، 1383
6. ابوالحسین احمد بن فارس، معجم مقاییس اللغة، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم: 1363.
7. جعفرپور، صفیه، مهدوی، محمد، اکرام و تعهد نسبت به خانواده بایسته فرهنگی تحقق آرمان شهر مهدوی، فصلنامه علمی ترویج مهدویت، ش 45، صفحه 77-96، تیر 1402 .
8. جوادی آملی، عبدالله، فاطمه اسوه بشر، انتشارات اسر، 1389.
9. حکیم سید منذر (با همکاری عدی غریباوی)، کتاب پیشوایان هدایت-3، صدیقه کبری حضرت فاطمه زهرا(س)، ناشر: مجمع جهانی اهل بیت، چاپ: چاپخانه لیلا، نوبت و تاریخ چاپ: اول 1385
10. طباطبایی، سید محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه ی مدرسین حوزه علمیه قم، 1417ق.
11. فتال نیسابوری، محمد بن حسن، روضة الواعظین، تحقیق سید محمد مهدی سید حسن خراسان، قم، منشورات الشریف الرضی، بی تا.
12. کلینی، محمد بن یعقوب، ۱۳۶۷ ش، الکافی، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ج ۱ و ۲ و ۳.
13. کوهساری، محسن. امینی، سارا. سارونی، حمید و منصوری، رضی محمد. زن و خانواده و سبک زندگی اسلامی، دومین کنگره بین المللی نقش زن در سلامت خانواده و جامعه، دانشگاه الزهرا، 1396
14. مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، ج 43، چاپ سوم، بیروت: مؤسسه وفا، 1403 و 1404ق.
15. مهدی نیلی پور، فرهنگ فاطمیه، اصفهان: بوستان فدک، 1394
16. نفیسی، علی اکبر، فرهنگ نفیسی، تهران: انتشارات خیام، 1355.
17. یوسفیان، نعمت الله، تربیت دینی فرزندان، زمزم هدایت، چاپ پنجم، 1392.

